

ADLİ KONTROL

Arş. Gör. Fulya KORKMAZ*

ÖZET

Adli kontrol, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109. maddesinde de belirtildiği gibi, tutuklamaya alternatif bir tedbir olarak düzenlenmiştir. 6352 Sayılı Yasa ile 2012'de yapılan değişiklik öncesi adli kontrole karar verebilmek için yürütülen soruşturmada suçun üst sınırının üç yıl olması gerekiyordu. Bu şartın kaldırılması olumlu bir gelişme olmakla beraber, kurumun düzenlenişine baktığımızda tutuklamaya alternatif olmaktan ziyade tutuklamayı tamamlayan, onun devamı niteliğinde olan, hatta bazı yükümlülükler açısından tutuklamadan dahi daha ağır sonuçlara neden olabilen bir tedbir olduğunu görmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Koruma Tedbirleri, Adli Kontrol, Tutuklama, Adli Kontrol Yükümlülükleri, Adli Kontrol Kararı, Güvence

JUDICIAL CONTROL

ABSTRACT

Pursuant to article 109 of the Law of Criminal Procedure, judicial control is regulated as an alternative measure to arrestment. Prior to the amendment made on 2012 with the Law No. 6352, in order to rule judicial control, the offense must have been limited to an upper limit of three years. Although revocation of said condition is welcomed positively, when we look at the regulation of judicial control, we see that it is a measure which completes arrestment rather than being an alternative to

* Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi

arrestment and also it brings heavier outcomes compare to arrestment in terms of certain liabilities.

Keywords: Protection Measures, Judicial Control, Arrestment, Judicial Control Liabilities, Judicial Control Decision, Assurance

GİRİŞ

Adli kontrol tedbiri, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) ile birlikte Türk Hukukunda yerini almıştır. CMK'nın 109 ve 115. maddeleri arasında düzenlenen bu koruma tedbiri, tutuklamaya alternatif olmak üzere getirilmiş ve düzenlemede özellikle Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'ndaki (FCMK) hükümler dikkate alınmıştır¹.

1412 Sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun (CMUK) 117. maddesinde tutuklama kararının infazından kefaletle vazgeçilmesi düzenlenmişti. Buna göre 104. maddenin 2. bendinde yer alan durumlar dışında bir nedenle tutuklama kararı verilirse, infazdan vazgeçilebilmesi mümkündür.² Bunun dışında Pasaport Kanunu'nun 22. maddesinde, Çıkar Amaçlı Suç Örgütleri ile Mücadele Kanunu'nun 9. maddesinde, Mülga

¹ CMK'nın 109. maddesinin gerekçesinde adli kontrolün ortaya çıkış nedeni şu sözlerle ifade edilmiştir:

“Yalnız başına tutuklama, hakimi, şüpheli veya sanık hakkında ya da bütünüyle hürriyetinden yoksunluğa ya da tam serbest bırakmaya mecbur kılan bir tedbirdir; adı geçenler ya bir yerde kapatılacaktır veya tam serbest bırakılacaklardır. Tasarı bu maddesi ile bu iki durum arasında adli kontrol kurumunu getirmiş bulunmaktadır. Söz konusu kurum tesis edilirken Alman, İtalyan ve özellikle Fransız hukuku göz önünde bulundurulmuştur. Kurum ilgiliyi özgürlüğünden yoksun kılmamakla birlikte gözlemeyi ve denetlemeyi olanaklı kılan tedbirlere tabi kılmaktadır; böylece kişinin kaçması riski azaltılırken hürriyetten tümü ile yoksun kılmanın zararları da ortadan kaldırılmış olmaktadır. Bu yeni kurumun hem özgürlükçü ve hem de kamu düzenini koruyucu nitelikte olduğu söylenebilir. Bu kurumdan sonra tutukluluğun uygulanması istisna hale gelmektedir. Kurum şüpheliyi hürriyetinden yoksun hale getirmemekle birlikte, aynı sonuçların elde edilebileceği hallerde adli kontrole hükmetmek gerekecektir (...)” Konuya ilişkin olarak bkz. **ŞAHİN**, Cumhuriyet, Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Aralık 2005, s.313-314.

² CMUK'un ilgili maddesine göre; *“delillerin yok edilmesi, değiştirilmesi, gizlenmesi, şeriklerin uydurma beyana veya tanıkların yalan tanıklığa veya tanıklıktan kaçmaya sevk edildiğini, bilirkişilerin etki altına alınmasına çalışıldığını gösteren hal ve davranışların bulunması”* durumunda tutuklama nedeni vardır.

Bankalar Kanunu'nun 24. maddesinde ve 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 109. maddesinde yurt dışına çıkış yasağına ilişkin hükümler yer almaktaydı. O dönemde CMUK'ta yer almayan kişi hürriyetini kısıtlayan tedbirin özel kanunlarda düzenlenmiş olması tartışma yaratmıştır³.

CMUK'un 104. maddesinde tutuklamanın haksızlığa neden olabilmesi durumunda başka bir yargılama önlemi ile tutuklamaya karar verilemeyeceği yönünde bir hüküm bulunmaktaydı. Ancak hangi tedbirlerin uygulanabileceği Kanunda belirtilmemişti⁴. Bu nedenle bu düzenlemenin pratiğe bir yansımaları olmamıştır.

Bu makalede kişi hak ve özgürlükleri ile kamu düzeni arasında denge kurularak, tutuklamanın olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmak için düzenlenmiş olan adli kontrol tedbirinin öncelikle amacını ve koşullarını, sonrasında da sırasıyla adli kontrol yükümlülüklerini, bu yükümlülüklere uyulmamasının sonuçlarını ve bu tedbire nasıl karar verilebileceği hususlarını tartışacağız.

I. ADLİ KONTROLÜN AMACI VE KOŞULLARI

CMK'nın tutuklamayı düzenleyen 100. maddesinde ölçülülük ilkesine işaret edilmiştir⁵. Buna göre “(...) İşin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemez.” Ayrıca 101. maddede de tutuklama kararı verilirken “adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağını belirten hukuki ve fiili nedenlere” yer verilmesi gerektiğinden söz edilmiş, böylelikle de

³ KUNTER, Nurullah- YENİSEY, Feridun- NUHOĞLU, Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınevi, 18. Bası, İstanbul, 2010, s.978, ÖZBEK, Özer, Veli, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2012, s.308.

⁴ İlgili maddenin son fıkrasına göre; “Soruşturma konusu fiilin önemi veya uygulanabilecek ceza veya emniyet tedbiri dikkate alındığında tutuklama haksızlığa neden olabileceksen veya tutuklama yerine bir başka yargılama önlemi ile amaca ulaşılabilecek ise tutuklamaya karar verilemez.” Konuya ilişkin olarak bkz. ÖZBEK, İnfaz Hukuku, Seçkin Yayınevi, 5. Baskı, Ankara, Eylül 2014, s.398

⁵ KUNTER- YENİSEY - NUHOĞLU, s.970.

ölçülülük ilkesinin hayata geçirilmesi ve tutuklamanın sıkı koşullara bağlanması amaçlanmıştır⁶.

Tutuklamanın kişi özgürlüğüne ağır bir müdahale oluşturması nedeniyle, tutuklama ile ulaşılmak istenen amaca daha hafif bir tedbirle ulaşmak ölçülülük ilkesinin gereği olduğuna göre, adli kontrol bu amaca hizmet edebilmek için oluşturulmuş bir kurumdur. Ayrıca, bu kurum AİHS'nin 6. maddesinin 2. fıkrasında ve Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının temel ilkelerinden birini teşkil eden suçsuzluk karinesinin bir gereği olarak da düzenlenmiştir⁷.

CMK'ya kaynaklık eden FCMK'na baktığımızda, 7 Temmuz 1970 tarihinde yapılan bir düzenlemeyle birlikte özgürlüğün birtakım yükümlülükler getirilerek denetim altına alınması ve bu yolla sınırlandırılması amaçlarından hareketle adli kontrole ilişkin hükümlerin Kanunda yer aldığını görmekteyiz. Ancak bu düzenleme pratikte çok etkili olmamış ve hatta 1970 yılından sonra tutuklama kararlarında artış gözlemlenmiştir. Adli kontrol tedbirinin uygulanmasını sağlamak ve tutuklama kararlarının sayısını azaltmak üzere 6 Ağustos 1975 yılında FCMK'da yapılan değişikliklerle tutuklama için daha sıkı şartlar getirilmiştir. Bu tarihten sonra Fransa'da adli kontrol ve tutuklamaya ilişkin hükümlerde 1981 yılından günümüze kadar birçok değişiklik yapılmıştır⁸. Bugünkü düzenlemeye baktığımızda, FCMK'nun 137. maddesinde “*Adli Kontrol, Konutta Kalma Zorunluluğu ve Tutuklama*” başlığı altında şu ifadeler yer almaktadır:

“Soruşturma evresinde herkes masum sayılır ve özgürlüğü korunur. Bununla birlikte, soruşturmanın gerekli kılması nedeniyle veya koruma tedbiri olarak adli kontrol yükümlülüklerinin biri veya birden fazlası

⁶ ÜNVER, Yener- HAKERİ, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s.379.

⁷ ÖZTÜRK, Bahri- KAZANCI, Eker, Behiye- GÜLEÇ, Soyer, Sesim, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2013, s.78.

⁸ MERLE, Roger- VITU, André, Traité de Droit Criminel, Procédure Pénale, Editions Cujas, Paris, 1997, s.545-552.

uygulanabilir veya bunların yetersiz kaldığı ortaya çıkarsa, elektronik denetimli konutta ikamet zorunlu kılınabilir.”

“İstisnai olarak, eğer adli kontrol yükümlülükleri veya elektronik denetimli konutta ikame bu amaçlara ulaşmayı sağlamazsa, adli kontrol tutuklamaya dönüşebilir.”

Görüldüğü üzere FCMK’da tutuklamanın istisna olduğu adli kontrolü düzenleyen maddede de vurgulanmıştır. Düzenlemede yer alan “*soruşturmanın gerekli kılması*” ifadesinden anlaşılması gereken, kişinin yürütülen soruşturma kapsamında yeni bir suç işlemesi veya tanıklar ya da diğer suç ortakları üzerinde baskı yaratması, yurt dışına kaçması gibi durumlardır. Bunun yanı sıra, maddede geçen “*veya koruma tedbiri olarak uygulanması*” ifadesi doktrinde eleştirilmiştir. Tartışmalara göre, koruma tedbirlerinin uygulanması ile amaçlanan şüphelinin tehlikeli durumunu etkisiz hale getirmek veya tehlikeliliğini ortadan kaldırmak, tedavi edilmesini veya eğitilmesini sağlamak ve topluma uyum sağlayacak hale getirmektir. Adli kontrol de bir koruma tedbiri olarak bu amaçlara hizmet ettiğinden “veya koruma tedbiri olarak” ifadesinin gereksiz olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bu ifade kovuşturma evresini de kapsamış ve her iki evre açısından adli kontrolün nasıl uygulanacağına ilişkin olarak Kanunda net bir ayırım yapılmamıştır⁹.

Tutuklamanın istisna olduğu Fransız Hukukundaki sistemin, Türk Hukukuna yansımalarında bir paralellik görmek mümkün değildir. Zira CMK’nın 109. maddesinde tutuklama nedenlerinin varlığı halinde adli kontrol kararı verilebileceğine işaret edilmiş olmakla beraber, FCMK’daki gibi tutuklamanın istisna olduğunu belirten açıklıkta bir ifadeye rastlanmamaktadır. Ayrıca FCMK’nun 143. maddesinde de tutuklama kararı verilebilmesi için şüphelinin adli kontrol yükümlülüklerini isteyerek yerine getirmemesi gerektiği belirtilmiştir. Yine FCMK’nun 144. maddesinde tutuklama nedenlerinden söz edilirken de adli kontrolün tutuklamaya dönüşmesi ifadesine yer verilerek özgürlüğü kısıtlayan tedbirlerden öncelikli olarak adli kontrolün uygulanması gerektiğinin altı

⁹ MERLE-VITU, s.558.

çizilmiştir¹⁰. Ayrıca, adli kontrolün tutuklamadan önce düzenlenmiş olması da tutuklamanın istisna olduğunun göstergesidir¹¹. Diğer husus ise, yukarıda da belirttiğimiz gibi koruma tedbirlerine verilen anlam bakımından Fransız Hukukunun yaklaşımı daha farklıdır. Bu konuya adli kontrol yükümlülüklerinden söz ederken değineceğiz.

CMK'nın 109. maddesine göre, adli kontrole karar verilebilmesi için tutuklamanın koşulları bulunması gerektiğine göre, öncelikli olarak yürütülen soruşturmada tutuklama koşullarının varlığı araştırılmalıdır. Bunlar “*Tutuklama nedenleri*” başlığı altında CMK'nın 100. maddesinde de ifade edildiği üzere, “*kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin ve bir tutuklama nedeninin bulunması*”dır¹². Ayrıca maddenin 2. fıkrasında tutuklama nedeninin var sayılabileceği hususlar belirtilmiş olmakla beraber¹³. 3. fıkrada da öngörülen suç kataloğunda yer alan suçlardan birinin işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin olması halinde tutuklama nedeninin var sayılabileceği ifade edilmiştir.

Doktrinde kaçma şüphesinin olduğu durumlarda adli kontrol kararı verilmesi konusunda bir tartışma bulunmazken, delilleri karartma şüphesinin olduğu hallerde adli kontrol kararı verilmesine ilişkin farklı

¹⁰ MATHIAS, Eric, Procédure Pénale, Bréal, 2007, s.161.

¹¹ FCMK'nun 138 ila 142. maddeleri arasında adli kontrol düzenlenmiş olup, tutuklama 143 ila 150. maddeler arasında düzenlenmiştir.

¹² Her ne kadar 109. maddede sadece “*tutuklama sebepleri*” ifadesi kullanılmış olsa da, bu ifade kuşkusuz 100. maddede yer alan “*kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut deliller*” ibaresini de kapsamaktadır. Aksi takdirde, hiçbir ispat ölçütü olmadan adli kontrolün uygulanabilmesi suçsuzluk karinesi ve koruma tedbirlerinin birer araç olmasıyla ile bağdaşmaz. Konuya ilişkin olarak bkz. FEYZİOĞLU, Metin, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tesbit ve Değerlendirmeler”, TBBD, S.62, 2006, s.56.

¹³ CMK m. 100/2’de bunlar:

“a) Şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olgular varsa,

b) Şüpheli veya sanığın davranışları;

1. Delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme,

2. Tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma, hususlarında kuvvetli şüphe oluşturuyorsa,” şeklinde ifade edilmiştir.

görüşler vardır¹⁴. Kanaatimizce adli kontrolün tutuklamaya alternatif bir tedbir olması nedeniyle delilleri karartma şüphesinin varlığı halinde de bu tedbire başvurulması gerekir.

Ceza üst sınırının üç yıl veya daha az olması şartı, 2012 yılında 6352 Sayılı Kanunla yapılan değişiklikle kalkmıştır¹⁵. Bu değişiklikle ölçülülük ilkesinin hayata geçirildiğini söylemek mümkündür¹⁶. Ancak tutuklamaya alternatif bir tedbir olma niteliğine engel olan bazı düzenlemeler halen yürürlüktedir.

CMK m.109/2'ye göre; “*Kanunda tutuklama yasağı öngörülen hallerde de adli kontrole ilişkin hükümler uygulanabilir.*” Bu haller m.100/4'te “*Sadece adli para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez*” şeklinde belirtilmiştir. 6352 Sayılı Kanunla yapılan değişiklik öncesi hapis cezası bakımından öngörülen üst sınır bir yılken, değişiklikle beraber tutuklama yasağı iki yıl olmuştur. Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) 21.

¹⁴ Tutuklama kararı verilebilen her durumda adli kontrole karar verilmesi eleştirisi için bkz. **ÖZTÜRK-KAZANCI-GÜLEÇ**, s.80.

¹⁵ Düzenlemenin önceki şeklinde yer alan “*üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezası gerektiren*” ibaresinin Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'nde açılan davada, mahkeme hükmü Anayasa'ya aykırı bulmamakla beraber gerekçesinde şu ifadelerle yer vermiştir:

“*Hukuk devletinde, tutuklama ve adli kontrol gibi kişi hürriyetini sınırlandıran koruma tedbirlerine ilişkin kurallar ceza muhakemesi hukukunun ana ilkeleri ile Anayasa'nın konuya ilişkin kuralları başta olmak üzere, ülkenin sosyal, kültürel yapısı, etik değerleri göz önüne alınarak saptanacak ceza yargılaması siyasetine göre belirlenir. Yasa koyucu, ceza muhakemesi hukukunda koruma tedbirleri ile ilgili olarak, hangi hallerde ve ne miktarda cezalar için tutuklama kararı verileceğini ya da daha hafif nitelikteki adli kontrolün uygulanacağını, adli kontrolün içerdiği yükümlülükleri belirlemede takdir yetkisine sahiptir. Bu nedenle düzenlemenin hukuk devleti ilkesine aykırı bir yönü yoktur.*” Konuya ilişkin olarak bkz. 2008/70 E., 2010/21 K., 28.1.2010 T., <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/343af37b-b4e4-4214-bc-3a-4b085be4db4b?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>, E.T: 18.01.2015.

¹⁶ Bu durumun istisnası önceki düzenlemede yalnızca yurt dışına çıkış yasağı bakımından söz konusuydu. Ancak bu düzenleme yürürlükteyken de tartışılan husus adli kontrol denetiminin uygulama alanının genişletilerek hakimlerin, tutuklu ve tutuksuz yargılama seçenekleri arasında adli kontrole başvurmalarını sağlamak ve bunun için de orantılılık ilkesinin gereği olarak süre sınırının kaldırılması şeklindeydi. Konuya ilişkin olarak bkz. **KATOĞLU**, Tuğrul, “Tutuklama Tedbirine İlişkin Sorunlar”, ABD, S.4, 2011, s.23.

maddesinde de “*Onbeş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerden dolayı tutuklama kararı verilemez*” şeklinde bir düzenleme yer almaktadır. Tutuklama yasağı öngörülen hallerde adli kontrol kararı verilebilmesi, şüphesiz bu tedbirin alternatif bir tedbir olması niteliğine aykırı olduğu gibi, ölçülülük ilkesine de aykırıdır¹⁷.

Sadece adli para cezasının öngörüldüğü haller, tutuklama yasağı kapsamında olmakla beraber bu hallerde adli kontrolün uygulama alanı bulması doktrinde eleştirilmiştir. Kimi yazarlar sadece adli para cezasını gerektiren suçlarda adli kontrol kararı verilemeyeceğini, zira para cezasının kişinin özgürlüğünü kısıtlayan tutuklamaya neden olmaması nedeniyle, alternatif olmayan bir cezada bu tedbirin uygulanmasının yasaya aykırı olacağını, bu denetimin sadece tutuklama kararı verilecekler bakımından söz konusu olabileceğini belirtmişlerdir¹⁸. Ancak, Kanunun açık ifadesi karşısında sadece adli para cezası gerektiren suçlar bakımından da adli kontrol kararı verilebilmektedir.

Adli kontrol kararı tutuklama yasağı öngörülen hallerde verilebildiği gibi, tutukluluk süresinin dolması halinde salıverilenler hakkında da uygulanabilmektedir (CMK m.109/7). Bu durum şüphesiz adli kontrolün tutuklamaya alternatif olmaktan ziyade tutuklamayı tamamlayan yönünü ortaya koymaktadır¹⁹.

II. ADLİ KONTROLE İLİŞKİN YÜKÜMLÜLÜKLER VE YÜKÜMLÜLÜKLERE UYMAMA

A. Adli Kontrol Yükümlülükleri

CMK m.109/3'te adli kontrole ilişkin yükümlülükler sayılmıştır.

Bunlar;

a) “Yurt dışına çıkamamak.

¹⁷ ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Hukuku, s.307.

¹⁸ DONAY, Süheyl, Ceza Yargılaması Hukuku, Beta Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, 2012, s.131.

¹⁹ SÖZÜER, Adem-DURSUN, Selman, “TCK, CMK ve Kabahatler Kanunundaki Son Değişiklikler Ne Getiriyor?”, HPD, S.9, 2006, s.210, ÖZGÜVEN, Duygu, “Ceza Muhakemesi Kanunu Çerçevesinde “Adli Kontrol”, TBBB, S.81, 2009, s.18.

- b) Hakim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak.*
- c) Hakimin belirttiği merci veya kişilerin çağrularına ve gerektiğinde mesleki uğraşlarına ilişkin veya eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uymak.*
- d) Her türlü taşıtları veya bunlardan bazılarını kullanamamak ve gerektiğinde kaleme, makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etmek²⁰.*
- e) Özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığundan arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dahil, tedavi veya muayene tedbirlerine tabi olmak ve bunları kabul etmek.*
- f) Şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak, miktarı ve bir defada veya birden çok taksitlerle ödeme süreleri, Cumhuriyet savcısının isteği üzerine hakimce belirlenecek bir güvence miktarını yatırmak.*
- g) Silah bulduramamak veya taşıyamamak, gerektiğinde sahip olunan silahları makbuz karşılığında adli emanete teslim etmek.*
- h) Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hakim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere aynı veya kişisel güvenceye bağlamak.*
- i) Aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adli kararlar gereğince ödemeye mahkum edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermek.*
- j) Konutunu terk etmemek,*
- k) Belli bir yerleşim bölgesini ter etmemek,*
- l) Belirlenen yer veya bölgelere gitmemek.” şeklinde kanunda ifade edilmiştir²¹.*

²⁰ CMK m.109/5'te bu yükümlülüğün uygulanması açısından hakim veya Cumhuriyet savcısının mesleki uğraşlarında araç kullanmasına sürekli veya geçici olarak izin verebileceği belirtilmiştir.

Ayrıca ÇKK m.20’de CMK m.109/3’ün yanı sıra şu tedbirlerin de uygulanabileceği belirtilmiştir:

- a) “Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak.
- b) Belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek.
- c) Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak.”

Yukarıda sayılan yükümlülüklerin koruma tedbiri niteliği tartışmalıdır. Fransız Ceza Muhakemesi Hukuku göz önüne alınarak yapılan düzenleme Türk Hukuk sistemi ile örtüşmemiştir. Zira Fransız sisteminde adli kontrol soruşturma kapsamında yeni bir suç işlenmesini önlemek, şüphelinin tehlikeliliğini ortadan kaldırmak, tedavisini veya eğitilmesini, toplumla uyumlu hale gelmesini sağlamak gibi amaçlara hizmet etmektedir²². CMK’da düzenlenen yükümlülüklerden bazılarının FCMK’dan aynen alınması, koruma tedbirinin güvenlik tedbirine dönüşmesine neden olmuştur. Gerçekten de kişinin sürücü belgesine geçici olarak el konulması, kaçmasını veya delilleri karartmasını engellemeye elverişli değildir (CMK m.109/3-d). Aynı şekilde tutuklama tedbiriyle ulaşılmak istenen amaçla ilgisi bulunmayan tedbirler vardır. Örneğin; uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığında arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dahil, tedavi veya muayene tedbirlerine tabi olmak ve bunları kabul etmek (CMK m.109/3-e), silah bulunduramamak veya taşıyamamak, gerektiğinde sahip olunan silahları makbuz karşılığında adli emanete teslim etmek (CMK m.109/3-g), aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adli kararlar gereğince ödemeye mahkum edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair

²¹ FCMK’nın 138. maddesinden aynen alınan yükümlülükler ek olarak, FCMK’da yer değişiklikleri konusunda hakimi bilgilendirmek (FCMK m.138/4), mahkeme kalemine veya emniyete nüfus cüzdanı ve özellikle pasaportu bırakmak (FCMK m.138/7), hakimlin belirlediği kişilerle görüşmenin engellenmesi (FCMK m.138/9), bazı aktivitelerde sosyal veya profesyonel olarak bulunmamak (FCMK m.138/12), çek keşide edememek (FCMK m.138/13) gibi tedbirlerin yer aldığı görülmektedir. Konuya ilişkin olarak bkz. **STEFANI**, Gaston- **LEVASSEUR**, Georges- **BOULOC**, Bernard, Procédure Pénale, Dalloz, Paris, 2006, s.651

²² **MERLE-VITU**, s.558.

güvence vermek (CMK m.109/3-i) gibi tedbirlerin uygulanmasını kaçma şüphesi ve delilleri karartma şüphesi bakımından değerlendirmek mümkün değildir.²³ Oysaki koruma tedbirleri, gecikmesinde tehlike olan hallerde uygulanır. Derhal müdahale edilmediğinde korkulan zararın meydana gelmesi ihtimalinin varlığına dayanan bu tehlike yakın bir tehliktir. Tehlikenin yakınlığı ise tedbire başvurmanın haklılığını sağlar²⁴. Ancak bu yükümlülükler yakın bir tehlikenin önlenmesi amacıyla hizmet etmediklerinden koruma tedbiri değil, güvenlik tedbiri niteliğindedirler.

Uyuşturucu ve uyarıcı madde ve alkol bağımlılığına ilişkin tedavi öngören hüküm suçsuzluk karinesiyle çelişmektedir²⁵. Gerçekten de henüz suçu işlediği sabit olmayan bir kişi bakımından bu tedbirin uygulanması, suçu işlediği sabit olan kişi hakkında uygulanacak olan TCK m.191/2 ile paralellik göstermiştir²⁶.

Şüpheli veya sanığın aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine ilişkin güvence vermesi hükmü de özel hukuk ilişkilerinin ceza hukukuna taşınmasına neden olmuştur²⁷. Gerçekten de ceza mahkemelerinin görevi hukuk mahkemelerinde verilen kararların uygulanmasını sağlamak değildir.

Yükümlülükler arasında düzenlenen güvence, CMUK'taki kefaletle salıverilmeyle benzerlik göstermekle birlikte kefaletten farklıdır. Çalışmamızın başında da belirttiğimiz gibi kefaletle salıverilme tutuklama kararının infazından vazgeçilmesiyle ilişkilidir. Kefaletle salıvermenin

²³ FEYZİOĞLU, s.56.

²⁴ KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU, s.838.

²⁵ CENTEL, Nur- ZAFER, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınevi, 9. Bası, İstanbul, 2012, s.361.

²⁶ “Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak” başlığı altında düzenlenen TCK m.191/2’ye göre;

“ Bu suçtan dolayı açılan davada mahkeme, birinci fıkraya göre hüküm vermeden önce uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi hakkında, tedaviye veya denetimli serbestlik tedbirine; kullanmamakla birlikte, kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran kişi hakkında, denetimli serbestlik tedbirine karar verilebilir. Bu kararı, durma kararının hukuki sonuçlarını doğurur.”

²⁷ CENTEL- ZAFER, s.361.

zengin-fakir ayırımına neden olduğu ve bu durumun eşitlik ilkesine aykırılık teşkil ettiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'nde açılan davada, Mahkeme hükmün Anayasa'ya aykırı olmadığına karar vermiştir²⁸.

CMK m. 113/3-f'de belirtilen “*şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak*” ve “*güvence miktarını yatırmak*” ifadelerinden de anlaşıldığı üzere güvencenin “para” olması gerekir. Aynı şekilde CMK m.113/3-h'de de “*miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı*” şeklinde ifadelere rastlanmaktadır²⁹. Güvence bir koruma tedbiri olan adli kontrol yükümlülüklerinden sadece biri olmakla beraber, önemi nedeniyle CMK 'da ayrıca ve detaylı bir şekilde düzenlenmiştir³⁰.

CMK m.113'e göre; “**(I) Şüpheli veya sanık tarafından gösterilecek güvence, aşağıda yazılı hususların yerine getirilmesini sağlar:**

- a. Şüpheli veya sanığın bütün usul işlemlerinde, hükmün infazında veya altına alınabileceği diğer yükümlülükleri yerine getirmek üzere hazır bulunması,**
- b. Aşağıda gösterilen sıraya göre ödemelerin yapılması:**
 - I. Katılanın yaptığı masraflar, suçun neden olduğu zararların giderilmesi ve eski hale getirme; şüpheli veya**

²⁸ Karara göre; “ (...) Tutuklamanın mali amacına mali teminatla varılması mümkün olan hallerde şahıs hürriyetinin tahdidinden vazgeçebileceği saptamakta olduğu cihetle önemlidir. Kanunun 118 inci maddesine göre kefalet, gerek para ve gerekse devlet esham ve tahvilleri verilmesi suretiyle olabileceği gibi, muteber kimselerin mali kefalet vermeleriyle de olabilir. Kanun, kefaletin nevini ve miktarını hakimın takdirine bırakmıştır. Hakim takdirini kullanırken tayin edeceği teminatın sanığın kaçmasını önleyecek miktarda olmasını hesaba katmak zorundadır. Bu bakımdan sanığın mali durumunu göz önünde tutması gerekeğinden ortada Anayasa'nın 12 nci maddesindeki hukuki eşitlik prensibinin ihlali ve varlıklı kişilere imtiyaz tanınması gibi bir durum söz konusu olamaz. Kaldı ki, kefaletle salıverme, kanunda sanıklar yararına yer almış bir müessesedir. Bu bakımdan sözü geçen 118 inci maddeye yöneltilen Anayasaya aykırılık iddiası da yerinde değildir.” AYM 1963/E., 1963/110 K., 18.10.1963/11508 RG., Konuya ilişkin olarak bkz. <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/79ede6ec-6ba3-431e-b97c-4b78a8fc5aef?highlightText=Zengin&excludeGerekce=False&wordsOnly=False>, E.T: 19.01.2015.

²⁹ ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Hukuku, s.309.

³⁰ ÖZGÜVEN, s.25.

sanık nafaka borçlarını ödememeleri nedeniyle kovuşturuluyorsa nafaka borçları.

2. Kamusal giderler.

3. Para cezaları.

(2) *Şüpheli veya sanığı güvence göstermeye zorunlu kılan kararda, güvencenin karşıladığı kısımlar ayrı ayrı gösterilir.”*

Güvencenin amacı, tutuklamayla elde edilmek istenen amaç olduğuna göre bu amaca ulaşıldığında güvencenin iade edilmesi gerekir (CMK m.115/1). Kaldı ki, güvence kefaletle salıverilmeden farklı olarak şüpheli veya sanığın tüm usul işlemlerinde hazır bulunmasını sağlamaktadır. CMK m. 115/2’de de güvencenin suç mağduruna veya nafaka alacaklısına verilmemiş ikinci kısmının kovuşturmaya yer olmadığı veya beraat kararları verildiğinde şüpheli veya sanığa geri verileceği belirtilmiştir. Ancak hükümlülük halinde, CMK m.113/b’ye göre kullanılıp, fazlasının iade edileceği ifade edilmiştir (CMK m.115/3).

CMK m.114’te de “*Önceden ödetme*” başlığı altında güvencenin devamı niteliğinde bir düzenlemeye yer verilmiştir. Bu düzenlemenin farkı mağdur hakları ve nafaka alacağına ilişkin olmasıdır. Maddeye göre mağdur veya nafaka alacaklısının istemi ve şüpheli veya sanığın rızası bulunmak kaydıyla hakim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı önceden ödetmeye karar verebilir (CMK m.114/1). Ancak soruşturma ve kovuşturma konusu olaya ilişkin mağdur veya nafaka alacaklısının lehine bir karar verilmiş olması durumunda şüpheli veya sanığın rızası olmadan ödemenin yapılması emredilebilir (CMK m.114/2). Bu düzenlemeyle birlikte, ceza mahkemeleri aile mahkemelerinin kararlarının uygulayıcısı haline gelmiştir³¹.

FCMK’deki konutta kalma zorunluluğu diğer adli kontrol yükümlülüklerinin yetersiz kalması durumunda uygulanmaktadır. Ancak CMK’da diğer yükümlülüklerle birlikte konutun terk edilmemesinin düzenlenmiş olması sistematik farklılığı ortaya koymaktadır. Ev hapsi anlamına gelen bu yükümlülüğün tutuklamadan bir farkı yoktur ve hatta

³¹ ÖZGÜVEN, s.26.

kişinin yeme-içme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması bakımından tutuklamaya nazaran daha ağır sonuçlar verebilmesi de mümkündür.

Kişi hak ve özgürlüklerini sınırlayan bu yükümlülükler genişletilemez³². Bu noktada kişiye özgü durumun kanunda yer almaması nedeniyle tutuklama kararı verilebilmesi yönündeki görüşlere katılmadığımızı belirtmek isteriz. Zira yurt dışına çıkış yasağı, hakim tarafından belirlenen yere başvurmak gibi kaçma şüphesini ortadan kaldıran ve her duruma uygulanabilecek yükümlülükler bulunmaktadır.

CMK m.109/6'da adli kontrol altında geçen sürenin cezadan mahsup edilemeyeceği ve bu hükmün sadece uyuşturucu, uyarıcı, uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacına hizmet eden yükümlülük (CMK m.109/3-e) açısından uygulanmayacağı belirtilmiştir. Kanaatimizce kişi özgürlüğünü tutuklulukta olduğu gibi tamamen ortadan kaldıran ve ceza niteliğini haiz olan konutunu terk etmemek yükümlülüğü açısından da aynı istisnanın söz konusu olması gerekirdi. Bunun dışında yine kişi özgürlüğünü ortadan kaldıran belli yerleşim bölgesini terk etmemek (CMK m.109/3-k), belirlenen yer ve bölgelere gitmemek (CMK m.109/3-l) yükümlülükleri açısından da mahsubun mümkün olması gerektiği kanaatindeyiz. Kanunda belirtilen diğer yükümlülükler için de belirlenecek bir oranda cezadan mahsubun mümkün kılınması, tedbirin tutuklamaya alternatif olması açısından daha uygun olurdu.

B) Yükümlülüklere Uymama

Hakkında adli kontrole karar verilen şüpheli veya sanığın kararda belirtilen yükümlülüklerle uyup uymadığının denetimini yapma görevi 5402 Sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu'nun 12 ve 13. maddelerine göre Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürlüğü'dür³³.

³² ÖZBEK, s.310; CENTEL, Nur, "Yeni Ceza Muhakemesi Yasası'nda Adli Kontrol-Tutuklama- Yakalama ve Haksızlıkların Tazminatla Giderilmesi",Doç. Dr. Mehmet Somer'in Anısına Armağan, İstanbul, 2006, s.848.

³³ ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Hukuku, s.311.

Yükümlülüklerini yerine getirmediği tespit edilen kişiler bakımından tutuklama kararı verilebilir. CMK m.112'ye göre;

“Adli kontrol hükümlerini isteyerek yerine getirmeyen şüpheli veya sanık hakkında, hükmedilebilecek hapis cezasının süresi ne olursa olsun, yetkili yargı mercii hemen tutuklama kararı verebilir.”

“Verilebilir” ifadesinden de anlaşıldığı gibi, tutuklama kararı verilmesi ihtiyaridir. O nedenle işin öneminin tutuklamayı gerektirip gerektirmediği değerlendirilmelidir. Tutuklama kararının verilmesi için CMK m. 100 vd.'da yazılı hususlara uyulmalı ve şüpheli ya da sanığın mutlaka savunması alınmalı ve kendisine bir müdafii atanmalıdır³⁴.

Burada önemli olan husus, “hapis cezasının süresi ne olursa olsun” ifadesi karşısında sadece adli para cezasını gerektiren suçlar bakımından da tutuklama kararı verilebilmesidir. Böyle bir durumda tutuklamanın cezadan mahsup edilebilmesi mümkün olmamaktadır.

III. ADLİ KONTROL KARARININ VERİLMESİ VE KARARIN KALDIRILMASI

A) Adli Kontrole Karar Verilmesi

CMK m.110/1'e göre, *“Şüpheli, Cumhuriyet savcısının istemi ve sulh ceza hakiminin kararı ile soruşturma evresinin her aşamasında adli kontrol altına alınabilir.”*³⁵ Her ne kadar bu düzenleme ile adli kontrole sadece soruşturma evresinde karar verilebildiği anlaşılrsa da, aynı maddenin 3. fıkrasında yer alan düzenleme ile tedbirin kovuşturma evresinde uygulanabilirliğine ilişkin tereddüt giderilmiştir. CMK m. 110/3'e göre, *“109 uncu madde ile bu madde hükümleri, gerekli görüldüğünde, görevli ve yetkili diğer yargı mercileri tarafından da,*

³⁴ İNCİ, Z. Özen, Bir Koruma Tedbiri Olarak Türk Ceza Muhakemesinde Tutuklama, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008, s.88.

³⁵ CMK m.103/1'de de *“Cumhuriyet savcısının tutuklama kararının geri alınmasını istemesi”* başlığı altında soruşturma evresinde tutuklanan kişi hakkında adli kontrol kararının verilmesinin istenmesi düzenlenmiştir. Buna göre; *“Cumhuriyet savcısı, şüphelinin adli kontrol altına alınarak serbest bırakılmasını sulh ceza hakiminden isteyebilir. Hakkında tutuklama kararı verilmiş şüpheli veya müdafii de aynı istemde bulunabilirler.”*

kovuşturmanın her aşamasında uygulanır.” Ancak farklı görüşler olmakla birlikte,³⁶ kanaatimizce CMK m.109/1’de de “*bir suç sebebiyle yürütülen soruşturma*” ifadesi kullanılmasından yola çıkılarak bu tedbire ilişkin kararın ancak soruşturma evresinde verilebildiği sonucuna varılmalıdır. O halde kovuşturma evresine geçildiğinde adli kontrol tedbirinin uygulamasının devamına ilişkin karar verilmelidir ve CMK m.110/3 de bu şekilde yorumlanmalıdır. Zira maddede gerekli görüldüğünde, görevli ve yetkili mahkemenin de adli kontrolü uygulamasından söz edilmiştir³⁷.

Kovuşturma evresi açısından adli kontrol kararı verilebilmesi için Cumhuriyet savcısının talebinden söz edilmezken, soruşturma açısından CMK m.110/2’de “*Hakim, Cumhuriyet savcısının istemiyle, adli kontrol uygulanmasında şüpheliyi bir veya birden çok yeni yükümlülük altına koyabilir; kontrolün içeriğini oluşturan yükümlülükleri bütünüyle veya kısmen kaldırabilir, değiştirebilir veya şüpheliyi bunlardan bazılarını uymaktan geçici olarak muaf tutabilir.*” ifadesine yer verilmiştir. O halde, soruşturma evresinde hakimin adli kontrole karar verebilmesi için Cumhuriyet savcısının istemi gerekmektedir. Kovuşturma evresi bakımından CMK m.101/1 gereğince mahkeme res’en tutuklamaya karar verebildiğinden, adli kontrole karar verilebilmesi için de savcının talebine gerek olmadığı sonucu çıkarılmalıdır³⁸.

Soruşturma evresinde, Cumhuriyet savcısının adli kontrol isteminde bulunması halinde hakim tutuklama kararı veremez³⁹. Zira tutuklama

³⁶ Bu maddenin sadece soruşturma evresini değil, kovuşturma evresini de kapsadığı düşünülmektedir. Konuya ilişkin olarak bkz. **ÖZTÜRK- KAZANCI- GÜLEÇ**, s.83.

³⁷ Fransa’da da adli kontrol kovuşturma evresine kadar uygulanan bir tedbir olmakla beraber, kovuşturma evresinde uygulanmasına devam edilmesi için mahkemenin karar vermesi gerekmektedir (FCMK m.179). Bu husus adli kontrolde bir sürenin öngörülmemiş olmasında kaynaklanmaktadır. Konuya ilişkin olarak bkz. **STEFANI- LEVASSEUR- BOULOC**, s.651-653. Ayrıca Fransız Hukukunda kurumun ortaya çıkış nedenlerinden biri de yargılama aşamasından önce kişi hürriyetinin sınırlanmasının sağlanmasıdır. O nedenle adli kontrolün kovuşturma evresinden önce uygulanmak üzere getirilmiş bir kurum olduğunu söylemek mümkündür. Konuya ilişkin olarak bkz. **MERLE- VITU**, s.549.

³⁸ **TOROSLU**, Nevzat- **FEYZİOĞLU**, Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara, 2008, s.231.

³⁹ **ÖZTÜRK-KAZANCI-GÜLEÇ**, s.84.

kararı verilebilmesi için soruşturma evresinde savcının bu yöndeki istemini sulh ceza hakimine bildirmesi gerekir (CMK m.101/1). Cumhuriyet savcısı adli kontrolün artık gereksiz olduğu kanısına varırsa şüpheliyi res'en serbest bırakır (CMK m.103/2)

Adli kontrol kararının yüze karşı verilmesine ilişkin Kanunda bir düzenleme yer almamaktadır. Ancak bu bir eksiklik değildir. Tutuklamaya alternatif bu tedbir açısından tutuklamaya ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanması gerekmektedir. O halde adli kontrol kararı yüze karşı verilmelidir⁴⁰.

B) Adli Kontrol Kararının Kaldırılması

CMK m.111/1'de "*Şüpheli veya sanığın istemesi üzerine, Cumhuriyet savcısının görüşünü aldıktan sonra hakim veya mahkeme 110 uncu maddenin ikinci fıkrasına göre beş gün içinde karar verebilir.*" ifadesi yer almaktadır⁴¹. Görüldüğü üzere adli kontrol kararının kaldırılmasına ilişkin olarak m.110/2'ye atıf yapılmıştır. CMK m.110/2'ye göre; "*Hakim, Cumhuriyet savcısının istemiyle, adli kontrol uygulanmasında şüpheliyi bir veya birden çok yeni yükümlülük altına koyabilir; kontrolün içeriğini oluşturan yükümlülükleri bütünüyle veya kısmen kaldırabilir, değiştirebilir veya şüpheliyi bunlardan bazılarını uymaktan geçici olarak muaf tutabilir.*"

Yukarıda yer verdiğimiz maddede belirtilen "şüpheliyi bir veya birden çok yeni yükümlülük altına koymak" şüphelinin talep edeceği bir durum olamayacağı gibi, şüphelinin talebiyle verilecek bir karar da değildir⁴². Kanaatimizce burada CMK m. 107/1 ile birlikte bir değerlendirme yapılması uygun olacaktır. Bu maddede tutuklanan şüphelinin sulh ceza hakiminden adli kontrol altına alınarak serbest bırakılması düzenlenmiştir. O halde yalnızca hakkında tutuklama kararı

⁴⁰ Tutuklamayı düzenleyen CMK m.101/2'ye göre, "*(...) kararın içeriği şüpheli veya sanığa sözlü olarak bildirilir, ayrıca bir örneği yazılmak suretiyle kendilerine verilir ve bu husus kararda belirtilir.*"

⁴¹ FCMK'da da bu adli kontrolün kaldırılması veya değiştirilmesi talebine hakimın beş gün içerisinde karar vereceği belirtilmiştir (FCMK m.140).

⁴² ÖZGÜVEN, s.31.

verilen kişi bakımından istemi üzerine bir veya birden çok yeni yükümlülük altına koyma kararı verilebilir. Bunun dışında şüpheli veya sanığın istemi üzerine hakim veya mahkeme yükümlülükleri bütünüyle veya kısmen kaldırabilir, bazılarını uymaktan şüpheliyi muaf tutabilir. Ancak yükümlülüğün değiştirilmesine karar verilebilmesi durumunda, daha hafif bir yükümlülüğe veya şüphelinin talebi doğrultusunda bir yükümlülüğe karar verilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Örneğin şüpheli veya sanık yurt dışına çıkabilmek için yurt dışı çıkış yasağının kaldırılmasını talep ettiğinde, hakim veya mahkeme belirlenen yerlere, belirlenen süreler içinde düzenli başvurulmasına karar verebilir (CMK m.109/3-b).

Cumhuriyet savcısı soruşturma evresinde tutuklamada olduğu gibi adli kontrol tedbirinin de sona ermesine kendiliğinden karar verebilir. Adli kontrolün uygulanmasında azami bir süre öngörülmemiştir⁴³. Ancak tedbirin uygulanmasına neden olan koşullar ortadan kalktığında tedbirin derhal kaldırılması gerekir.

Adli kontrol tedbirinin incelenmesine ilişkin bir düzenleme yer almamaktadır. Ancak tutuklamaya ilişkin olarak CMK m.108'in 1. ve 2. fıkralarında soruşturma evresinde en geç otuz günde bir tutukluluk halinin devamının gerekip gerekmediği konusunda Cumhuriyet savcısı veya şüpheli tarafından istemi doğrultusunda hakim karar vermesi gerektiğinden söz edilmiştir⁴⁴. Aynı yönde bir düzenlemenin adli kontrolde de olması gerektiği tartışılmıştır⁴⁵.

Kanaatimizce her nasıl ki tutuklamada soruşturma evresinde şüphelinin res'en salıverilmesi kararına ve aynı şekilde kovuşturma evresinde de tutuklama kararının geri alınması, sanığın salıverilmesi

⁴³ İNCİ, s.87.

⁴⁴ Fransa'da da doktrinde tutuklamaya ilişkin düzenlemeye dayanılarak her yirmi günde adli kontrolün uygun olup olmadığına ilişkin karar verilmesi gerektiği tartışılmıştır. Konuya ilişkin olarak bkz. **STEFANI- LEVASSEUR- BOULOC**, s.652, **LARGUIER**, Jean- **CONTE**, Philippe, *Procédure Penale*, 21. Edition, Dalloz, 2006, s.189.

⁴⁵ **ŞAHİN**, Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi, s.320.

kararlarına karşı itiraz yoluna gidilemiyorsa;⁴⁶ aynı şekilde adli kontrol kararının tamamen kaldırılması kararına da itiraz edilmemesi gerekir. Bu nedenle CMK m.111/2’de yer alan “adli kontrole ilişkin kararlara itiraz edilebilir” hükmü yükümlülüklerin tamamen kaldırılmasını kapsamamaktadır. Ancak yükümlülüğün kısmen kaldırılması durumunda kaldırılmayanlar yükümlülükler bakımından, değiştirilmesi halinde ise değişen yeni yükümlülükler bakımından, bazılarında muaf tutulması halinde ise muaf tutulmayanlar bakımından itiraz mümkündür.

SONUÇ

Tutuklamayla ulaşılmak istenen amaca daha hafif bir tedbirle ulaşmak üzere düzenlenen adli kontrol, özellikle ölçülülük ilkesinin hayata geçirilmesi ve Anayasa ile güvence altına alınan kişi hak ve özgürlüklerinin daha az zarar görmesi noktalarından hareketle 5271 Sayılı Kanunla Türk Hukuk sistemine getirilmiştir. Tutuklamanın istisna olmasının sağlanması açısından Fransız Ceza Muhakeme Sisteminden esinlenilmiştir. Ancak bazı durumlarda adli kontrolün tutuklamaya tam anlamıyla alternatif bir tedbir olup olmadığı konusu halen tartışmalıdır.

Üst sınıırın üç yıl olması şartının kaldırılması, hapis cezasının süresine bakılmaksızın bu tedbirin uygulanabilir hale getirilmesi şüphesiz olumlu bir gelişme olmuştur. Ancak tutuklama yasağı öngörülen hallerde ve azami tutukluluk süresinin dolduğu durumlarda bu tedbirin uygulanabilmesi, tutuklamaya alternatif olma özelliğini ortadan kaldırmaktadır. Bu gibi hallerde adli kontrol, tutuklamanın tamamlayıcısı olmaktadır.

Adli kontrol yükümlülüklerine bakıldığında aralarında güvenlik tedbiri ve hapis cezası niteliğinde tedbirler yer almaktadır. Kimi tedbirler ise koruma tedbirinin niteliği ile bağdaşmamaktadır. Yeniden suç işlenmesinin önlenmesine hizmet eden tedbirler suçsuzluk karinesiyle örtüşmemektedir. Ayrıca bu yükümlülükler cezadan mahsup

⁴⁶ TOROSLU- FEYZİOĞLU, s.224.

edilmemektedir. Oysaki özellikle ağır yükümlülüklerin kişi özgürlüklerini sınırlandırması ve hatta bazı durumlarda ortadan kaldırması (CMK m.109/3-j'de olduğu gibi) nedeniyle cezadan mahsup edilmesi gerekir. Diğer yükümlülükler açısından da en azından cezadan belli miktarın mahsup edilmesi yönündeki bir düzenleme bu tedbiri daha uygulanır hale getirecektir.

Son olarak, güvenceye ilişkin düzenlemeler ceza hakimlerini hukuk davalarının takipçisi ve uygulayıcısı haline getirmiştir. Ancak ceza mahkemelerinin görevi hukuk davalarının sonuçlarını uygulamak değildir. Tüm bu açıklamalar ışığında hızla yasaların değiştiği ülkemizde adli kontrolün Kanundan kaynaklanan sorunlarının giderilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- CENTEL, Nur- ZAFER, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınevi, 9. Bası, İstanbul, 2012.
- CENTEL, Nur, “Yeni Ceza Muhakemesi Yasası’nda Adli Kontrol-Tutuklama- Yakalama ve Haksızlıkların Tazminatla Giderilmesi”,Doç. Dr. Mehmet Somer’in Anısına Armağan, İstanbul, 2006, ss.841-878.
- DONAY, Süheyl, Ceza Yargılaması Hukuku, Beta Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, 2012.
- FEYZİOĞLU, Metin, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tesbit ve Değerlendirmeler”, TBBD, S.62, 2006, ss.27-61.
- İNCİ, Z. Özen, Bir Koruma Tedbiri Olarak Türk Ceza Muhakemesinde Tutuklama, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008.
- KATOĞLU, Tuğrul, “Tutuklama Tedbirine İlişkin Sorunlar”, ABD, S.4, 2011, ss.17-33.

- KUNTER, Nurullah- YENİSEY, Feridun- NUHOĞLU, Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınevi, 18. Bası, İstanbul, 2010.
- LARGUIER, Jean- CONTE, Philippe, Procedure Penale, 21. Edition, Dalloz, 2006.
- MATHIAS, Eric, Procédure Pénale, Bréal, Paris, 2007.
- MERLE, Roger- VITU, André, Traité de Droit Criminel, Procédure Pénale, Editions Cujas, Paris, 1997.
- ÖZBEK, Özer, Veli, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2012.
- ÖZBEK, Özer, Veli, İnfaz Hukuku, Seçkin Yayınevi, 5. Baskı, Ankara, Eylül 2014.
- ÖZGÜVEN, Duygu, “Ceza Muhakemesi Kanunu Çerçevesinde “Adli Kontrol”, TBBD, S.81, 2009, ss.1-42.
- ÖZTÜRK, Bahri- KAZANCI, EKER, Behiye- GÜLEÇ, SOYER, Sesim, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2013.
- SÖZÜER, Adem- DURSUN, Selman, “TCK, CMK ve Kabahatler Kanunundaki Son Değişiklikler Ne Getiriyor?”, HPD, S.9, 2006, ss.2-17.
- STEFANI, Gaston- LEVASSEUR, Georges- BOULOC, Bernard, Procédure Pénale, Dalloz, Paris, 2006.
- ŞAHİN, Cumhur, Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005.
- TOROSLU, Nevzat- FEYZİOĞLU, Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara, 2008.
- ÜNVER, Yener- HAKERİ, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011.
- <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/343af37b-b4e4-4214-bc-3a-4b085be4db4b?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>, AYM 2008/70 E., 2010/21 K., 28.1.2010 T., E.T: 18.01.2015.

<http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/79ede6ec-6ba3-431e-b97c-4b78a8fc5aef?highlightText=Zengin&excludeGerekce=False&wordsOnly=False>, AYM 1963/E., 1963/110 K., 18.10.1963/11508 RG., E.T: 19.01.2015.